Elatis

Portugal

1 Mida tähendavad mõisted „elatis" ja „ülalpidamiskohustus"? Kes peavad maksma teistele elatist?

Ülalpidamise all mõistetakse kõike seda, mis on vajalik isiku ülalpidamiseks ning talle eluaseme ja rõivaste tagamiseks. Alaealise lapse puhul hõlmab ülalpidamine ka haridust ja koolitust.

Seaduse kohaselt on ülalpidamiskohustus järgmistel isikutel märgitud järjekorras:

abikaasa või endine abikaasa;

alanejad sugulased;

ülenejad sugulased;

õed-vennad;

onud ja tädid seni, kuni ülalpeetav on alaealine;

kasuisa ja kasuema, kui alaealine kasulaps on või oli abikaasa surma ajal tema hoole all.

Lisaks eespool nimetatud juhtudele, mille korral on ülalpidamiskohustus ette nähtud seadusega, võib ülalpidamiskohustus tuleneda ka annakust (testamendiga jäetud ülalpidamiskohustus) või lepingust.

Üldiselt on ülalpidamiskohustust reguleerivad materiaalõiguse normid sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 2003–2023.

2 Millise vanuseni võib laps elatist saada? Kas alaealiste ja täiskasvanute ülalpidamise kohta kehtivad erinevad eeskirjad?

Alaealine laps võib saada ülalpidamist kuni täisealiseks saamiseni. Täisealiseks saadakse 18-aastaselt. Kui 16–18-aastane laps abiellub, siis omandab ta täieliku teovõime.

Lastele ja täiskasvanutele makstava elatise suhtes kohaldatavad materiaalõiguse normid on erinevad: täiskasvanule makstav elatis hõlmab üksnes elamiskulusid, eluasemele ja rõivastele tehtavaid kulutusi, kuid lapsele makstav elatis hõlmab ka hariduse ja koolitusega seotud kulutusi.

Kui pärast täisealiseks saamist või täieliku teovõime omandamist otsustab laps jätkata hariduse või kutse omandamist, võib ta algatada elatise väljamõistmise menetluse oma vanemate vastu. Sel juhul kaetakse elatisest peale elamiskulude, eluaseme ja rõivastega seotud kulude ka hariduse ja koolitusega seotud kulud. Maksete tegemise kestus määratakse kindlaks kokkuleppe või otsusega. Selle otsusega nähakse ette mõistliku pikkusega õppe- või koolitusperioodi asjakohane kestus.

Eespool kirjeldatud erandolukorras, kus täiskasvanud laps jätkab hariduse omandamist, hõlmab täiskasvanud lapsele makstav elatis ka hariduse ja koolitusega seotud kulusid. Eelkõige eeldatakse seaduses, et kui elatist nõutakse täiskasvanud lapsele – kuni tema 25-aastaseks saamiseni –, siis säilitatakse lapsele alaealisena määratud elatis. Sel juhul jääb tõendamiskoormis kostjast vanemale, kes on kohustatud tõendama, et lapsele alaealisena määratud elatis ei ole pärast lapse täisealiseks saamist enam vajalik või on liiga suur.

Täpsemalt on alaealiste, täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealiste laste elatist käsitlevad materiaalõiguse normid sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 1878–1880 ja 1905.

Samuti erinevad mõnel juhul ka lastele ja täiskasvanutele makstava elatise kindlaksmääramise ja sissenõudmise suhtes kohaldatavad tsiviilkohtumenetluse normid.

Kohaldatavate menetlusnormide erinevusi kirjeldatakse vastustes 3. ja 10. küsimusele.

3 Kas ma pean elatise taotlemiseks pöörduma pädeva asutuse või kohtu poole? Kuidas elatise taotlemine toimub?

Vastus sellele küsimusele sõltub allpool kirjeldatud olukordadest.

Lapsele ja abikaasale makstava elatise määramine algse kokkuleppe sõlmimise korral

Elatist maksma kohustatud isik ja elatist saama õigustatud isik võivad elatise määramises kokku leppida. Lapsele või abikaasale makstava elatise puhul võivad pooled taotleda, et kokkuleppe kinnitaks kohus või perekonnaseisuametnik (*Conservador do Registo Civil*) olenevalt sellest, kas esinevad järgmised asjaolud.

Kohtuliku lahutuse korral on siiski võimalik sõlmida kokkuleppe alaealisele lapsele elatise maksmises. Sellisel juhul peab kohus kinnitama alaealisele lapsele elatise maksmist käsitleva kokkuleppe vanema hooldusõiguse teostamist reguleeriva menetluse raames. Selle menetluse peamised elemendid on esitatud järgmise alapealkirja all.

Vastastikusel kokkuleppel toimuva lahutuse korral peab perekonnaseisuametnik heaks kiitma abikaasale ja/või alaealistele lastele makstavat elatist käsitleva kokkuleppe. Perekonnaseisuametnikul on neis menetlustes ainupädevus ja sellise menetluse võib algatada igas perekonnaseisuametis. Lapsele makstavat elatist käsitleva kokkuleppe kohta peab oma eelneva arvamuse esitama selle perekonnaseisuameti tööpiirkonnas asuva kohtu prokurör, kus menetlus algatati. Kokkuleppe heakskiitmise korral on abielu ametlikult lahutatud. Kokkuleppe heaks kiitmata jätmise korral suunatakse vastastikusel kokkuleppel toimuv lahutus kohtusse, kus hakatakse asja arutama. Sel juhul on kohtu ülesanne hinnata lapsele või abikaasale makstavat elatist käsitlevat kokkulepet ning see heaks kiita.

Samu norme kohaldatakse lahuselu ning abielu tühiseks või kehtetuks tunnistamise korral.

Isegi kui tegemist ei ole lahutuse või lahuseluga, peavad vanemad kokkuleppe olemasolul suunama vanema hooldusõiguse kokkuleppe või selle muudatused heakskiitmiseks perekonnaseisuametisse nii nagu eespool kirjeldatud.

Elatise määramine algse kokkuleppe puudumise korral

Vanemate poolt alaealisele lapsele makstav elatis

Ilma teise abikaasa nõusolekuta toimuva lahutuse korral tuleb lapsele elatise määramist nõuda kohtuliku eestkostemenetluse käigus, millega reguleeritakse vanema hooldusõigust. Vanemad võivad hiljem taotleda vanema hooldusõigust käsitleva kokkuleppe heakskiitmist. Sellise kokkuleppe puudumise või heaks kiitmata jätmise korral taotleb prokurör vanemate hooldusõiguse reguleerimist. Menetlus toimub kohtus. Vanemad kutsutakse kohtumisele, kuhu võidakse kutsuda ka alaealine laps ja teisi sugulasi. Kui kohtumisel ei suudeta kokkuleppele jõuda, määrab kohtunik vanema hooldusõiguse teostamise ajutise korra ja pooled suunatakse lepitust kasutama või spetsiaalsele tehnilisele ärakuulamisele. Kui kokkuleppele jõudmine osutub ikkagi võimatuks, palutakse vanematel esitada avaldus ja tõendid. Sellele järgnevad tõendite uurimine, kohtuistung ja kohtuotsus.

Samu norme kohaldatakse lahuselu ning abielu tühiseks või kehtetuks tunnistamise korral.

Vanemate või teiste kohustatud isikute poolt lapsele makstav elatis

Lapsele võib elatise määrata ka lapsele elatise väljamõistmist käsitleva eestkostemenetluse raames, näiteks kui sellist elatist maksma kohustatud isikute suhtes on vaja menetlus algatada konkreetselt sel eesmärgil. See menetlus on ette nähtud ka varem määratud elatise muutmiseks. Menetlus toimub kohtus. Menetluse alustamiseks tuleb esitada avaldus, millele on lisatud järgmised dokumendid: tõendid lapse ja kostja vahelise sugulus- või hõimlussuhte kohta; vajaduse korral tõestatud ärakiri kohtuotsusest, millega määrati kindlaks varasem ülalpidamine; ja tunnistajate nimekiri. Hagiavaldus toimetatakse kostjale kätte. Seejärel korraldatakse kohtumine, et püüda saavutada poolte vahel kokkulepe. Kui kokkulepet ei saavutata, järgnevad kostja vastus, tunnistajate ärakuulamine, kohtuistung ja kohtuotsus.

Täiskasvanud lapsele või täieliku teovõimega alaealisele lapsele makstav elatis

Täiskasvanud lapsele või täieliku teovõimega alaealisele lapsele makstava elatise määramise menetluse võib algatada perekonnaseisuametis, esitades avalduse, milles on esitatud faktilised ja õiguslikud asjaolud, millele tuginetakse. Avaldusele tuleb lisada dokumentaalsed tõendid ning avalduses tuleb märkida kõik muud tõendid. Hagiavaldus toimetatakse kostjale kätte. Kui puudutatud isik vastuväiteid ei esita, loetakse avaldus põhjendatuks ja perekonnaseisuametnik määrab elatise oma otsusega. Kui puudutatud isik esitab vastuväiteid, püüab perekonnaseisuametnik pooli lepitada. Kui lepitamine osutub võimatuks, valmistab perekonnaseisuametnik asja ette ja edastab selle pädevale kohtule arutamiseks.

Kui on juba toimunud kohtumenetlus, mille raames määrati lapsele elatis, siis liidetakse avaldus elatise määramiseks vahepeal täiskasvanuks saanud lapsele või täielikult teovõimeliseks saanud alaealisele lapsele juba olemasoleva kohtuasjaga ning asja arutab asjaomane kohus, mitte perekonnaseisuamet.

Abikaasale või endisele abikaasale makstav elatis

Algse kokkuleppe puudumisel tuleb abikaasale või endisele abikaasale makstava elatise määramise menetlus algatada kohtus. Selleks esitatakse tuvastushagi, kusjuures menetlus on täpselt samasugune, nagu on kirjeldatud allpool seoses täiskasvanule makstava elatisega.

Täiskasvanule makstav elatis

Muudel kui eespool nimetatud juhtudel tuleb täiskasvanule elatise määramise menetlus algatada kohtus (nt vanema elatise taotlus lapsele). Menetluse tulemusel tehakse tuvastusotsus. Menetluse algatamiseks esitatakse kohtule avaldus.

Hagi esitav pool peab selles avalduses märkima ära kohtu, kus kohtuasi algatatakse, näitama ära menetluse pooled ja esitama nende nimed, elu- või asukoha ning võimaluse korral menetluse poolte ameti- ja töökoha. Samuti tuleb avalduses märkida menetluse vorm, selgitada kohtuasja algatamise aluseks olevaid asjaolusid ja õiguslikke põhjuseid ning esitada nõue ja täpsustada taotletav summa. Avalduse lõpus esitatakse tunnistajate nimekiri ja muud nõutavad tõendid. Algsele avaldusele tuleb lisada dokumendid, mis tõendavad esialgse riigilõivu eelnevat tasumist, ning volikiri, kui poolt esindab advokaat. Teise võimalusena võib lisada dokumendi, mis tõendab, et isikule on võimaldatud tasuta õigusabi.

Kui isikut esindab advokaat, esitatakse algne avaldus elektrooniliselt, kasutades veebisaidil Citius (mj.pt) kättesaadavat vormi vastavalt seal esitatud korrale ja juhistele. Kui menetlusosalisel ei ole lepingulist esindajat, võib ta esitada avalduse kohtu kantseleile ühel järgmistest viisidest: isiklikult, tähtsaadetisega või faksiga.

Hagiavaldus toimetatakse kostjale kätte. Kui menetluse käigus kokkulepet ei saavutata, tuleb läbida järgmised kohustuslikud menetlusetapid: kostja vastus, menetluse algatamise määrus (*saneamento*), tõendite esitamine, kohtuistung ja kohtuotsus.

Sõltuvalt eespool osutatud juhtumite laadist, on elatise määramine reguleeritud järgmiste menetlusnormidega:

perekonnaseisuameti kohta on need sätestatud 13. oktoobri 2001. aasta dekreet-seaduse nr 272/2001 artiklites 5–20 ja rahvastikuregistri seadustiku artiklites 274-A–274-C;

kohtute kohta on need sätestatud 8. septembri 2015. aasta seaduse nr 141/2015 artiklites 45–47 (laste ülalpidamine) ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklites 548, 550 jj (isikud, kes on kohustatud elatist maksma), 931 ja 994 (abikaasale lahutuse või lahuselu korral makstav elatis) ja 989 (täisealiste või täieliku teovõimega alaealiste laste ülalpidamine).

4 Kas elatise taotluse saab esitada lapse või sugulase (kui saab, siis millise astme sugulase) nimel?

Lapsele elatise määramise taotluse võib esitada lapse esindaja, prokurör, lapse eestkostja või selle õppe- või hoolekandeasutuse direktor, kelle hoolde on alaealine laps usaldatud. Iga isik võib teavitada prokuröri vajadusest määrata lapsele elatis (8. septembri 2015. aasta seaduse nr 141/2015 artikkel 45).

Kui tegemist on piiratud teovõimega täiskasvanule makstava elatisega, võib menetluse algatada tema esindaja (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 16).

Muudel juhtudel peale nende piiratud teovõime juhtude peavad elatise väljamõistmise menetluse algatama täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealised lapsed ise, nende määratud esindaja või advokaat, keda nad on selleks volitanud.

Seaduses on siiski sätestatud järgmine täiskasvanud lastega seotud erisus: vanem, kes võtab endale peamise vastutuse nende täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealiste laste kulude kandmise eest, kes ei suuda end ise ülal pidada, võib nõuda, et teine vanem annaks nimetatud täiskasvanud laste elamiskuludesse ja haridusse oma panuse. Selle panuse võib täielikult või osaliselt anda täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealistele lastele, kui kohtunik nii otsustab või vanemad kokku lepivad (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 989).

5 Kuidas leida pädev kohus, kui ma soovin asja kohtusse anda?

Lapsele makstav elatis

Vanema hooldusõiguse teostamist ja lapsele elatise määramist käsitlevates kaitsvates menetlustes on pädev piirkondliku kohtu perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja (*Tribunal de Comarca, Juízo de Família e Menores*). Perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja puudumise korral arutab asja põhimõtteliselt piirkondliku kohtu (*Tribunal de Comarca)* kohalik kohtumaja (*Juízo Local*) või üldkohtu pädevusega kohtumaja (*Juízo de Competência Genérica*).

Selleks et välja selgitada, millisel eespool nimetatud kohtul on territoriaalne pädevus, kohaldatakse järgmisi reegleid. Põhimõtteliselt on pädev see kohus, kelle tööpiirkonnas on lapse elukoht menetluse algatamise ajal.

Kui lapse elukoht on teadmata, on pädev vanema hooldusõigusega isikute elukoha järgne kohus.

Kui vanema hooldusõigusega isikute elukohad on erinevad, on pädev kohus, kelle tööpiirkonnas asub selle isiku elukoht, kellele on antud lapse isikuhooldusõigus, või ühise isikuhooldusõiguse korral selle isiku elukoht, kellega koos laps elab.

Juhul kui mis tahes menetlusega on hõlmatud kaks või enam last, kellel on samad vanemad ja kes elavad erinevates kohtualluvuspiirkondades, on pädev see kohus, kelle tööpiirkonnas elab kõige rohkem asjaomaseid lapsi. Võrdsete asjaolude korral on pädev kohus, kelle poole pöörduti elatise väljamõistmiseks esimeses astmes.

Juhul, kui laps ei ela menetluse alustamise ajal Portugalis, on pädev see kohus, kelle tööpiirkonnas asub hageja või kostja elukoht. Kui ka nemad elavad välisriigis ja Portugali kohtul on rahvusvaheline pädevus, siis arutab asja Lissaboni piirkondliku kohtu perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja *(Tribunal da Comarca de Lisboa, Juízo de Família e Menores)*, sest sellel kohtul on Lissabonis territoriaalne pädevus.

Täiskasvanud lastele makstav elatis

Iga perekonnaseisuamet on pädev algatama täiskasvanud lastele makstavat elatist käsitleva menetluse. Perekonnaseisuamet ei saa seda teha üksnes juhul, kui on juba toimunud kohtumenetlus, mille tulemusena määrati lapsele elatis. Sel juhul liidetakse avaldus, mis käsitleb elatise määramist lapsele, kes on vahepeal saanud täisealiseks või omandanud täieliku teovõime, juba olemasoleva kohtuasjaga ja seda arutab asjaomane kohus.

Abikaasale või endisele abikaasale makstav elatis

Abikaasale või endisele abikaasale makstava elatise määramise menetlus algatatakse selle piirkondliku kohtu perekonna- ja alaealiste asjade kohtumajas, kelle tööpiirkonnas asub kostja elukoht. Perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja puudumise korral arutab asja põhimõtteliselt piirkondliku kohtu kohalik kohtumaja või üldkohtu pädevusega kohtumaja.

Täiskasvanule makstav elatis

Muudel kui eespool nimetatud juhtudel algatatakse täiskasvanule elatise määramise menetlus piirkondliku kohtu tsiviilasjade keskkohtumajas (kui hagi hind ületab 50 000 eurot) või kohalikus või üldkohtu pädevusega kohtumajas, kui see on olemas (kui hagi hind ei ületa 50 000 eurot). Territoriaalne pädevus on kostja elukoha järgsel kohtul.

Elatise sissenõudmine

Allpool nimetatud kohtud on pädevad juhul, kui algatatakse elatisnõude täitmise erimenetlus maksetega hilinemise korral.

Kui elatise määramise menetlus toimus piirkondliku kohtu perekonna- ja alaealiste asjade kohtumajas (*Tribunal de Comarca, Juízo de Família e Menores*), toimub elatisnõude täitmise erimenetlus samas kohtumajas asjaomase kohtuasja osana, millega täitmishagi tuleb liita.

Kui elatise määramise menetlus toimus piirkondliku kohtu tsiviilasjade keskkohtumajas (*Tribunal de Comarca, Juízo Central Cível*), on elatisnõude täitmise erimenetlust pädev toimetama täitmisasjade kohtumaja (*Secção de Execução*), kes oleks pädev juhul, kui menetlus ei kuuluks asjaomase keskkohtumaja pädevusse tulenevalt hagi hinnast.

Kui täitmisasjade kohtumaja puudub, on elatisnõude täitmise erimenetlust pädev toimetama see tsiviilasjade keskkohtumaja, kus asjaomast tuvastushagi arutati, ning sellisel juhul on täitemenetlus menetluse osa.

Kui elatise määramise menetlust toimetas piirkondliku kohtu kohalik tsiviilkohtumaja või üldkohtu pädevusega kohtumaja, toimub täitmine selle menetluse raames, juhul kui puudub täitmisasjade kohtumaja. Kui täitmisasjade kohtumaja (kelle territoriaalne pädevus hõlmab piirkonda, kus asub üldkohtu pädevusega kohtumaja või kohalik tsiviilkohtumaja, kus menetleti tuvastushagi) on olemas, siis on elatisnõude täitmise erimenetlust pädev toimetama see kohtumaja.

Kohtuotsuste täitmiseks – seda isegi juhul, kui täitmise tagamine ei toimu kohtus, kus tehti täidetav kohtuotsus – esitatakse täitmisavaldus selle tuvastusmenetluse raames, mille tulemusel kohtuotsus tehti. Kui sel juhul on asja pädev arutama täitmisasjade kohtumaja, edastab kohtuotsuse teinud kohus kohtuotsuse koopia, täitmisavalduse ja kaasnevad dokumendid kiiresti täitmisasjade kohtumajale.

Samu norme kohaldatakse juhul, kui täitmisasjade kohtumaja puudub ja täitemenetlust on pädev läbi viima kohalik tsiviilkohtumaja või üldkohtu pädevusega kohtumaja.

Kui elatise määramise menetlus ei toimunud kohtus, vaid hoopis perekonnaseisuametis, kohaldatakse elatisnõude täitmise erimenetluse suhtes järgmisi territoriaalset pädevust käsitlevaid põhimõtteid:

täitmine tuleb algatada ülalpidamiskohustuslase elukohajärgses kohtus; ülalpidamist saama õigustatud isik võib juhul, kui ta elab Lissaboni või Porto linnapiirkonnas ja ülalpidamiskohustuslane elab samas linnapiirkonnas, valida siiski selle kohtu, kelle tööpiirkonnas tuleb kohustus täita;

kui sissenõudmine tuleks algatada ülalpidamiskohustuslase elukoha järgses kohtus ja ta ei ela Portugalis, kuid tal on Portugalis varasid, on asja pädev arutama nende varade asukoha järgne kohus.

Kui ülalpidamise sissenõudmine toimub perekonnaseisuametniku otsuse alusel, siis kohaldatakse sisulise pädevuse suhtes järgmisi norme.

Piirkondliku kohtu perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja on pädev ette valmistama abikaasale ja endisele abikaasale, lastele ning täiskasvanud ja täieliku teovõimega alaealistele lastele makstava elatise sissenõudmise menetlust ja selle kohta otsust tegema. Kuna kõnealusel juhul ei arutanud asjaomast tuvastushagi perekonna- ja alaealiste asjade kohtumaja, vaid perekonnaseisuametnik, võivad kohtud tunnistada, et pädev on piirkondliku kohtu täitmisasjade kohtumaja.

Juhul kui täitmisasjade kohtumaja puudub, on elatisnõude täitmise erimenetlust pädev toimetama kohalik tsiviilkohtumaja või üldkohtu pädevusega kohtumaja.

NB!

Eespool kirjeldatud kohtualluvuse reeglid võivad erineda sõltuvalt riigisiseste kohtute tõlgendusest.

6 Kas ma pean asja kohtusse andmiseks kasutama vahendaja (nt advokaadi, kesk- või kohaliku asutuse jne) abi? Kui mitte, siis kuidas asja kohtusse andmine toimub?

Üldjuhul ei ole lapsele elatise väljamõistmise menetluses advokaadi määramine vajalik, välja arvatud apellatsioonietapis. Täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealised hagejad (nt lapse eestkostja) võivad end esimese astme kohtu menetluses ise kohtus esindada. Lapsele tuleb siiski määrata advokaat, kui lapse ja tema vanemate, esindaja või tegeliku hooldaja huvid on vastuolus ning ka siis, kui laps, kes on piisavalt küps, seda kohtult taotleb. Muude ülalpidamist käsitlevate menetluste korral kohaldatakse allpool esitatud üldpõhimõtteid.

Advokaadi määramine on vajalik asjades, mis kuuluvad selliste kohtute pädevusse, kelle menetlevatele hagidele on kehtestatud piirsummad, ning mille puhul on lubatud tavakorras edasikaebamine; sellistes asjades, mille puhul on hagi hinnast olenemata alati õigus edasi kaevata; kõrgematele kohtutele menetlemiseks esitatud apellatsioonide ja kohtuasjade korral.

Praegu (2022. aastal) on tavakorras edasi kaevata võimalik üksnes juhul, kui hagi hind ületab selle kohtu jaoks kehtestatud piirsummat, kelle otsust edasi kaevatakse, ja vaidlustatav otsus on apellandi jaoks ebasoodne sellise summa ulatuses, mis on samuti suurem poolest asjaomase kohtu jaoks kehtestatud piirsummast. Kaotanud poole kahju suurusega seotud kahtluste korral võetakse arvesse ainult hagi hinda. Selle õiguspõhimõtte juurde kuuluvad erandid ja ka muude eriõigusnormidega on sellest tehtud mitu erandit. Käesoleva teabelehe läbivaatamise ajal 2022. aastal kehtisid kohtutele tsiviilasjadega seoses järgmised piirsummad: apellatsioonikohus (*Tribunal da Relação*) – 30 000 eurot; esimese astme kohus (*Tribunal de Primeira Instância*) – 5000 eurot.

Isegi kui õigusnõustaja määramine on vajalik, võivad advokaadikandidaadid, õigusnõustajad või menetlusosalised ise esitada avaldusi, milles ei käsitleta õigusküsimusi.

7 Kas ma pean asja kohtusse andes tasuma lõive? Kui pean, siis kui suured need lõivud võivad olla? Kas ma saan taotleda menetluskulude katteks menetlusabi, kui mul ei ole piisavalt rahalisi vahendeid?

Vastus sellele küsimusele sõltub sellest, kas elatise määramise menetlus toimub kohtus või perekonnaseisuametis ja kas pooled saavad tasuta õigusabi või mitte. Kohtus tuleb tasuda kohtukulud. Kohtus tuleb tasuda kohtukulud. Perekonnaseisuametis tuleb tasuda riigilõiv.

Kulude tasumist reguleerib menetluskulude määrus.

Kulude tasumist reguleerib menetluskulude määrus.

Kulud hõlmavad riigilõivu, kohtukulusid ja menetlusosalise kulusid – tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 529.

Erandid

Menetluskulude määruse artikli 4 lõike 1 punktide i ja l alusel

Alaealised on vabastatud kohtukulude tasumisest kohtumenetluste raames, kui neid esindab prokurör või kohtu määratud advokaat, ning nad on vabastatud riigilõivu tasumisest perekonnaseisuametis menetletavate asjade raames.

Alaealised või nende esindajad on vabastatud kohtukulude tasumisest ka juhul, kui esitatakse apellatsioonkaebus selliste elatise määramist, kohandamist või selle maksmise lõpetamist käsitlevate otsuste peale, mille on teinud alaealiste asjade kohtumaja. Alaealiste asjade kohtumaja menetlused, mille raames on võimalik elatis määrata, on tavaliselt lapsele makstavat elatist käsitlevad menetlused ja vanema hooldusõigust reguleerivad menetlused. Need on hagita erimenetlused.

Menetluskulude määruse artikli 15 lõike 1 punkti f alusel

Alaealiste asjade kohtumaja menetluse pooled on vabastatud riigilõivu eelnevast tasumisest, sealhulgas elatise määramise menetluste raames. Neis asjades peab pool riigilõivu eelneva tasumise asemel maksma selle kümne päeva jooksul pärast seda, kui põhikohtuasjas on otsus tehtud. See on nii ka juhul, kui tehtud kohtuotsus ei ole lõplik.

Muudel juhtudel peale eespool nimetatute tuleb kohtukulud üldiselt tasuda. See ei kehti üksnes juhul, kui pooltele antakse tasuta õigusabi, ja/või juhul, kui asjaomase menetluse suhtes kohaldatakse nõukogu 18. detsembri 2009. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 V peatükki, millele on osutatud allpool.

Kulude hüvitamine

Kohtumenetluse algatamisel elatise määramiseks tuleb tasuda esialgne riigilõiv, välja arvatud eespool märgitud juhtudel. Esialgse riigilõivu näol on tegemist lõplike kulude ettemaksega.

Kulud hõlmavad riigilõivu, kohtukulusid ja menetlusosalise kulusid.

Riigilõiv

Tasumisele kuuluva riigilõivu summa kindlaksmääramiseks on oluline teada hagi hinda, sest riigilõiv arvutatakse selle alusel kooskõlas ühega menetluskulude määrusele lisatud tabelitest.

Hagi hind eespool mainitud tabelite kohaldamisel on reguleeritud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklitega 296–310.

Näide:

lõpliku elatise määramise menetluse hind võrdub viiekordse avalduses taotletava aastamaksega, st menetluse rahaline väärtus on võrdne taotletava igakuise ülalpidamismakse 60-kordse summaga;

ajutise elatise määramise menetluse hind võrdub taotletava igakuise ülalpidamismakse 12-kordse summaga;

lahutusmenetluse ja vanema hooldusõiguse teostamist reguleeriva menetluse (kui asjaomane menetlus on seotud peale elatise ka muu immateriaalse varaga) hind on vähemalt apellatsioonikohtu jaoks kehtestatud piirsumma + üks sent (2022. aastal: 30 000,01 eurot – seaduse nr 62/2013 artikkel 44).

Kohtukulud

Kohtukulude suhtes kohaldatakse järgmisi õigusnorme (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 532, mis on kättesaadav aadressil 26. juuni 2013. aasta seadus 41/2013.

Uurimisega seotud kulude ja tasude (ekspertide tasud, aruannete koostamisega seotud kulud jne) kohta kehtib põhimõte, et kumbki pool kannab kulud ja maksab tasud, mis tulenevad tema tegevusest.

Juhul, kui uurimine osutub ilmselt tarbetuks või tekitab olulisi viivitusi, maksab uurimist taotlenud pool asjaomased kohtukulud olenemata hagi tulemusest või kulusid käsitlevast otsusest.

Kui kõik pooled on huvitatud uurimise läbiviimisest või kulutuse tegemisest, kui nad mõlemad saavutavad sellega võrdväärse eelise või kui huvitatud isikut ei ole võimalik kindlaks teha, maksavad pooled kohtukulud võrdselt.

Menetlusosaliste kulud

Menetlusosaliste kulude osas on tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 533 sätestatud järgmist: võitnud poole kulud kannab kaotanud pool liugskaala alusel vastavalt avalduse rahuldamata jätmise ulatusele.

Poolte kulud hõlmavad eelnevalt tasutud riigilõivu, poole tegelikult kantud kulusid, täitevametnikule makstud tasusid ja selle ametniku tehtud kulutusi, õigusesindajale makstud tasu ja tema kulutusi.

Kulude arvestus

Välja arvatud eespool märgitud juhtudel, mil pooled on vabastatud riigilõivu eelnevast tasumisest, koostab kohtusekretär kulude arvestuse üldiselt alles pärast seda, kui on tehtud lõplik ja edasikaebamisele mittekuuluv kohtuotsus, ja vastavalt asjaomasele kohtuotsusele. Pooli teavitatakse kulude arvestusest.

Kui arvestusega seotud edasikaebused või nõuded puuduvad või on lahendatud, peab kaotanud pool tasuma võlgnetava summa ja/või hüvitama võitnud poolele tema ette tasutud summa.

Poolte kulud maksab kaotanud pool otse teisele poolele. Kui kaotanud pool saab tasuta õigusabi, teeb võitnud poolele kõnealused maksed kaotanud poole eest riik – menetluskulude määruse artikkel 26.

Tasuta õigusabi kohtute pädevusse kuuluvates asjades

Kui hagejal puuduvad vahendid menetluse eest tasumiseks, võib ta saada tasuta õigusabi. Liikmesriigi õiguse kohaselt võib tasuta õigusabi anda üksnes füüsilistele isikutele või mittetulunduslikele juriidilistele isikutele.

Tasuta õigusabi süsteem on ette nähtud seadusega nr 34/2004.

Füüsilistele isikutele võib tasuta õigusabi anda mitmes vormis: õigusnõustamine, riigilõivudest ja kohtukuludest vabastamine, riigilõivu ja kohtukulude maksmine osamaksetena, esindaja määramine ja tasu maksmine, esindaja tasu määramine ja maksmine osamaksetena ning kohtutäituri määramine. Portugali tasuta õigusabi süsteemi ning kõiki selle raames kehtestatud tingimusi kohaldatakse kõigi kohtute ja menetlusvormide suhtes.

Tasuta õigusabi taotlused tuleb esitada asjakohasel vormil. See tuleb toimetada isiklikult või saata postiga sotsiaalkindlustusameti (*Instituto da Segurança Social IP*) ükskõik millisesse klienditeeninduskeskusesse. Vormid ja nende täitmise juhendid on kättesaadavad selle keskuse kaudu. Üldine vastamistähtaeg on 30 päeva. Nii praktiline teave kui ka vormid on kättesaadavad aadressil Proteção Jurídica - seg-social.pt.

Kohtumenetluse algatamisel peab hageja lisama algsele avaldusele dokumendid, mis tõendavad kohaldatava riigilõivu eelnevat tasumist või tasuta õigusabi andmist, millega hageja vabastatakse eelnimetatud lõivu tasumisest. Kui õigusabi antakse riigilõivu osamaksetena tasumise vormis, tuleb lisada seda kinnitavad tõendid koos ülejäänud summa tasumisega – kohtukulude määruse artiklid 14 ja 15.

Perekonnaseisuameti pädevusse kuuluvate asjadega seotud lõivud

Alaealised on perekonnaseisuametis menetletavate asjade korral vabastatud lõivude tasumisest, kui neid esindab prokurör või kohtu määratud advokaat.

Perekonnaseisuametite pädevusse kuuluvate asjadega seotud lõivud on kindlaks määratud registri- ja notaritasusid käsitleva määrusega.

Näiteks perekonnaseisuameti pädevusse kuuluvate asjade menetlemisel küsitavad tasud (millega saab tutvuda perekonnaseisuameti ja notarite tasude määruse artiklis 18) olid 2022. aastal järgmised:

abielu lahutamine või lahuselu vastastikusel kokkuleppel (ilma vara jagamiseta), sealhulgas abikaasale või alaealistele lastele elatise maksmise kokkulepete kinnitamine – 280 eurot;

täiskasvanud või täieliku teovõimega alaealistele lastele makstava elatise määramise menetlus – 120 eurot;

elatiskokkuleppe muutmise menetlus – 100 eurot.

Need summad kehtisid käesoleva teabelehe ajakohastamise ajal 2022. aastal ja need võidakse läbi vaadata. Seepärast on iga üksikjuhtumi puhul vaja tutvuda liikmesriigi õigusnormidega.

Perekonnaseisuameti pädevusse kuuluvates asjades antav tasuta õigusabi

Perekonnaseisuameti pädevusse kuuluvates asjades antakse tasuta õigusabi ainult kahel kujul: õigusnõustaja määramine ja tema tasu maksmine; õigusnõustaja määramine ja tema tasu maksmine osamaksetena.

Peale selle on teatavad perekonnaseisuameti toimingud tasuta avaldajate jaoks, kes suudavad tõendada, et nende rahalised vahendid on ebapiisavad. Rahaliste vahendite ebapiisavust võib tõendada pädeva haldusasutuse väljastatud dokumendiga või asjaomase füüsilise isiku elukoha järgse avaliku sotsiaalhoolekandeasutuse tõendiga.

Sellistel juhtudel tehakse tasuta järgmisi toiminguid: perekonnaseisuregistri või rahvastikuregistri kanded, nendega seotud menetlused ja avaldused; nõutavad dokumendid ja nende esitamisega seotud menetlused, mis tahes otstarbel väljastatavad tõendid.

Samu norme kohaldatakse nende perekonnaseisuameti pädevusse kuuluvate asjade puhul, mille raames määrati elatis.

8 Millise ülalpidamise viisi võib kohus määrata? Kuidas arvutatakse elatise summa? Kas kohtuotsust saab elukalliduse suurenemise või pereolude muutumise korral läbi vaadata? Kui saab, siis kuidas see toimub (kas on näiteks olemas automaatne indekseerimise süsteem vms)?

Reeglina määratakse ülalpidamine igakuiste maksetena, välja arvatud juhul, kui on sõlmitud teistsugune kokkulepe või kui õigusnormides on sätestatud teisiti või kui on põhjendatud erandlike meetmete võtmine. Näiteks kui elatist maksma kohustatud isik tõendab, et ta ei saa seda maksta toetusena, vaid üksnes eluaseme ja isikliku abi pakkumise vormis, siis võib nii erandkorras ette näha.

Elatise suuruse arvutamine

Ülalpidamiskohustust ja elatise arvutamist reguleerivad tsiviilseadustiku artiklid 1871–1880, 1905, 2003–2023.

Elatise summa peab olema proportsionaalne ülalpidamiskohustuslase vahenditega ja ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustega. Elatise määramisel võetakse arvesse ka ülalpidamist saama õigustatud isiku võimalust end ise üleval pidada.

Ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadused sõltuvad sellest, kas ta on alaealine laps, hariduse või kutse omandamist jätkav täiskasvanud laps või lihtsalt täiskasvanu. Seda on juba käsitletud vastuses 1. küsimusele.

Ülalpidamiskohustuslase vahendite kohta on oluline märkida, et arvesse tuleb võtta konkreetseid kriteeriume olenevalt sellest, kas elatis määratakse lastele või endisele abikaasale.

Lastele makstava elatise määramine

Lapse ülalpidamine on vanema põhikohustus. See tuleneb otseselt Portugali Vabariigi põhiseaduse artikli 36 lõikest 5.

Lastele makstav elatis peab olema proportsionaalne ülalpidamiskohustuslase vahenditega.

Kooskõlas Portugali kõrgeima kohtu (*Supremo Tribunal de Justiça*) praktikaga peab kohus lapsele makstava elatise summa arvutamisel võtma peale ülalpidamiskohustuslase sel ajal teenitava sissetuleku igakülgselt ja üldiselt arvesse ka tema sotsiaalset staatust, töövõimet, kohustust otsida aktiivselt tööd, mis võimaldab tal vähemalt täita oma põhikohustusi lapse ees, ning kogu tema omandis olevat vara.

Endisele abikaasale makstava elatise määramine

Endisele abikaasale makstava ülalpidamise summa kindlaksmääramisel peab kohus võtma arvesse abielu kestust, abikaasade panust perekonna rahalistesse vahenditesse, abikaasade vanust ja tervislikku seisundit, nende kutsekvalifikatsioone ja töövõimalusi, aega, mis nad peavad kulutama ühiste laste kasvatamisele, nende sissetulekut ja tulu, uuesti abiellumist ja uut kooselu ning üldiselt kõiki asjaolusid, mis mõjutavad ülalpidamist saava abikaasa vajadusi ja ülalpidamiskohustuslase võimalusi.

Riigisisese kohtupraktika kohaselt ollakse ülekaalukalt seisukohal, et ülalpidamist saama õigustatud abikaasal ei ole õigust nõuda abieluaegse elatustaseme säilitamist.

Elatise maksmise algusaeg

Kohtuotsusega määratud elatist tuleb maksta alates hagiavalduse esitamise kuupäevast. Kui ülalpidamine määrati poolte vahel sõlmitud ja kohtu või perekonnaseisuametniku otsusega heaks kiidetud kokkuleppega, siis tuleb elatist maksta kohustuse tekkimise kuupäevast. Ülalpidamiskohustuslasel tekib elatise maksmise kohustus kokkulepitud maksekuupäeval või selle puudumisel kuupäeval, mil talt nõutakse elatismakse tegemist. Ilma et see mõjutaks eespool mainitud juhtumeid, ei ole Portugali õigusega ette nähtud elatise määramist tagasiulatuvalt.

Määratud elatise summa kohandamine

Kui pärast elatise määramist asjaolud muutuvad, võib elatissummat kohandada või elatise maksmise kohustuse lõpetada.

Kui ei ole pooleli elatisnõude täitmise erimenetlust, esitatakse elatise kohandamise või maksmise lõpetamise avaldus koos tuvastushagiga. Kui elatisnõude täitmise erimenetlus on pooleli, liidetakse elatise kohandamise või maksmise lõpetamise avaldus täitemenetlusega.

Ülalpidamiskohustuslane võib taotleda ülalpidamise summa vähendamist või ülalpidamise maksmise kohustuse lõpetamist näiteks juhul, kui tema rahaline olukord on halvenenud, ülalpidamist saama õigustatud isiku rahaline seis on paranenud, ülalpidamist saama õigustatud isik on saanud täisealiseks või ülalpidamist saama õigustatud isik on suuteline ise panustama oma ülalpidamisse.

Ülalpidamist saama õigustatud isik võib taotleda ülalpidamise summa suurendamist näiteks juhul, kui tema majanduslik olukord on halvenenud, tema perekondlik olukord on muutunud, tema vajadused on suurenenud või elukallidus on tõusnud ning ülalpidamiskohustuslane saab ja peaks sellist muutust korvama (näiteks kuna tema palk on samuti tõusnud).

Automaatne ajakohastamine

Elukalliduse tõusuga toimetulekuks võib elatise määramise otsusega ette näha, et väljamõistetud summat tuleb korrapäraselt (tavaliselt kord aastas) automaatselt ajakohastada.

Ajakohastamine võib põhineda riikliku statistikainstituudi (*Instituto Nacional de Estatística*) poolt kord aastas avaldatava inflatsioonimäära või kohtu kindlaks määratud teatava intressimäära kasvul. See võib siiski toimuda ka otsuses kindlaks määratud kindlasummalise aastase suurendamisena.

Sellise automaatse ajakohastamise võimaluse ja asjakohase viisi näeb ette kohtunik omal äranägemisel. Automaatne ajakohastamine võib toimuda ka pooltevahelise kinnitatud kokkuleppe alusel.

Ajutine elatis

Lisaks lõplikule elatisele võib määrata ka ajutise elatise.

Kui lõplikku elatist ei ole veel määratud, võib kohus ülalpidamist saama õigustatud isiku taotluse alusel või alaealise lapse puhul ka omal algatusel näha ette ajutise elatise, mille summa määrab kohus oma äranägemise järgi. Ajutist elatist tagasi maksma ei pea. See võidakse määrata lõpliku elatise summa määramist käsitleva põhimenetluse ajaks. Pärast lõpliku elatise määramist tuleb hakata seda maksma.

Juhul kui pooleli on kohtulik lahutusmenetlus, võib kohtunik määrata menetluse ajaks ajutise elatise ühele abikaasale või lastele. Kui pooleli on vanema hooldusõigust reguleeriv menetlus, võib kohtunik samuti määrata ajutise elatise alaealistele lastele. Nimetatud juhtudel võib ajutise elatise määrata menetluse raames peetaval istungil.

Teise võimalusena võib ajutise elatise määrata sellise vahemenetluse raames, mis liidetakse lõpliku ülalpidamise määramist käsitleva põhimenetlusega.

9 Kuidas ja kellele elatist makstakse?

Elatist makstakse kohtu otsuses või kohtu kinnitatud kokkuleppes kindlaksmääratud tingimustel ja isikutele.
Kui õigustatud isik on täiskasvanu, kelle teovõime ei ole piiratud, või täieliku teovõimega alaealine laps, siis makstakse elatist üldjuhul talle otse.
Kui õigustatud isik on piiratud teovõimega täiskasvanu, siis makstakse seda isikule, kellel lasub seadusest tulenev kohustus korraldada õigustatud isiku rahaasju (eestkostja, usaldusisik või vara kohtulik haldaja); ülalpidamist võib vastu võtta isegi asutus.
Kui õigustatud isik on alaealine, makstakse ülalpidamine välja isikule, kellel on lapse isikuhooldusõigus. Selleks võib olla üks vanematest, muu pereliige, kolmas isik (kasuperekond) või selle asutuse juht, kelle hoole alla on alaealine usaldatud.
Seadusega ei ole ette nähtud kindlaid makseviise ja pooled võivad makseviisis ise kokku leppida. Kokkuleppe puudumise korral otsustavad kohtud, milline on kõige praktilisem ja kulutõhusam viis kas elatise maksja või saaja jaoks.
Üldiselt antakse ülalpidamist igakuiselt raha maksmisega ja õigustatud isik peab elatise saama selle kuu alguses, mille eest elatist makstakse.
Makse tegemise aeg ja koht on kindlaks määratud kokkuleppes või elatise määramise otsuses. Kui need ei ole kindlaks määratud, kohaldatakse selle suhtes tsiviilseadustiku täiendavaid norme. Nende normide kohaselt kehtivad juhul, kui ei ole sätestatud teisiti, järgmised põhimõtted:
elatist tuleb maksta selles kohas, kus ülalpidamist saama õigustatud isik elatismakse tegemise ajal elab;
kuna maksed tehakse Gregoriuse kalendri kuude eest, võib ülalpidamist saama õigustatud isik taotleda makse tegemist igal ajal alates asjaomase kuu esimesest päevast.
Kõige levinumad makseviisid on pangaülekande tegemine, hoiustamine pangas avatud kontole, rahakaardi või tšeki saatmine või isiklik kättetoimetamine sularahas.

10 Kui kohustatud isik (võlgnik) hoiab elatise maksmisest kõrvale, siis kuidas sundida teda makseid tegema?

Kui ülalpidamiskohustuslane elatist ei maksa, võib ülalpidamist saama õigustatud isik kasutada tsiviil- ja kriminaalõiguslikke täitemeetmeid.

Tsiviilõiguslikud täitemeetmed

Eelistung

Juhul kui lapsele makstav elatis on määratud elatisnõude täitemenetluse või vanema hooldusõigust reguleeriva menetluse raames, on ülalpidamist saama õigustatud isikule seadusega ette nähtud võimalus kasutada eelistungit.
Ülalpidamist saama õigustatud laps võib kasutada hooldusõiguse üldise korra (*Regime Geral do Processo Tutelar Cível*) artiklis 48 sätestatud eelistungit, kui on täidetud järgmised tingimused: elatis on jäetud maksmata või selle maksmisega on viivitatud; ülalpidamiskohustuslane saab korrapärast sissetulekut palga, pensioni, toetuste, vahendustasude, protsentide, tasude, preemiate, hüvitiste või sarnase sissetuleku kujul.
Avaldus liidetakse vanema hooldusõigust reguleeriva või lapsele makstava elatise määramist käsitleva menetlusega, mis on kohtus arutlusel.
Ülalpidamiskohustuslast teavitatakse, et ta peab elatisvõla kõrvaldama kümne päeva jooksul alates kuupäevast, mil elatis muutus sissenõutavaks. Juhul kui ülalpidamiskohustuslane ei esita elatise maksmist tõendavaid dokumente, peetakse elatismaksed igakuiselt kinni tema töötasust, palgast, pensionist, toetustest või tema muust saadaolevast sissetulekust. Sel eesmärgil teavitatakse maksmise eest vastutavaid üksusi kohustusest pidada elatismaksed igakuiselt kinni ja kanda need otse ülalpidamist saama õigustatud isiku nimetatud pangakontole. Kinnipeetavad summad hõlmavad ka elatismakseid, mille tähtaeg on saabumas.
Pärast teavitamist saavad kõigist isikutest või üksustest, kes vastutavad eespool nimetatud sissetuleku töötlemise või väljamaksmise eest, elatisena kinni peetud summade heakskiidetud hoiulevõtjad. Sellest tulenevalt esitatakse poolelioleva menetluse raames täitenõue nende vastu, kui nad ei ole kokkulepitud summat kinni pidanud.
Kinnipeetavatest summadest ei kaeta elatisvõlga, mis on kogunenud enne ülalpidamiskohustuslase teavitamist võlgnevuse likvideerimise kohustusest. Hõlmatud on aga need elatismaksed, mille tähtaeg on saabumas. Sellise elatisvõla sissenõudmiseks, mis on kogunenud enne asjaomase teatise edastamist eelistungi raames, peab ülalpidamist saama õigustatud isik algatama täitemenetluse. Seega, kui tegemist on alaealistele makstava elatisega, võib ülalpidamist saama õigustatud isik algatada korraga nii eelistungi (seoses saada oleva elatise maksmisega) kui ka elatisnõude täitmise erimenetluse (tähtajaks maksmata elatise sissenõudmiseks).
Enne täitemenetluse kasutamist ei ole vaja eelistungit kasutada. Eelistung on vaid täitemenetluse alternatiiv. Vaidlustamine ei ole lubatud, kuid teiselt poolt on ülalpidamist saama õigustatud isiku käsutuses piiratumad vahendid kui täitemenetluse puhul, sest ülalpidamist saama õigustatud isik võib üksnes taotleda elatismaksete kinnipidamist töötasust, palgast, pensionidest, toetustest või sarnasest perioodilisest sissetulekust (ta ei tohi taotleda vara, hoiuste või nõuete arestimist).
Kui elatist makstakse alaealisele, võib ülalpidamist saama õigustatud isik teise võimalusena algatada elatisnõude täitmise erimenetluse, mis on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustikus. Seega saab ta ühe hagi raames täies ulatuses sisse nõuda summad, mis on muutunud sissenõutavaks, ja summad, mille maksetähtaeg on saabumas. Täitemenetluse korral võib ülalpidamist saama õigustatud isik kasutada selliseid ulatuslikumaid sissenõudmisvahendeid nagu vara arestimine ja varalt saadava tulu deponeerimine. Selle menetlusega seotud protsessi on kirjeldatud allpool.

Kohustuste täitmata jätmist käsitlev istung

Juhul kui lapsele makstav elatis on määratud vanema hooldusõigust reguleeriva menetluse raames, siis on ülalpidamist saama õigustatud isikul seaduse kohaselt võimalus kasutada ka kohustuste täitmata jätmist käsitlevat istungit, nagu on sätestatud hooldusõiguse määramise üldise korra (*Regime Geral do Processo Tutelar*) artiklis 41.
Sellel istungil saab ülalpidamist saama õigustatud isik taotleda, et kohus näeks ette kohustuste täitmiseks vajalike meetmete võtmise ja määraks ülalpidamiskohustuslasele trahvi. Taotlus liidetakse menetlusega ja kohus kutsub vanemad kohtumisele või kui ta peab seda asjakohaseks, palub võlgnikul saata oma vastuse viie päeva jooksul.
Vanemad võivad leppida kokku kindlaksmääratud korra muutmises. Kokkuleppe puudumise korral teeb kohus taotluse kohta ajutise otsuse ja suunab pooled vahendust kasutama või tehnilisele eriistungile. Kui kokkuleppele jõudmine osutub ikkagi võimatuks, palutakse vanematel esitada väited ja nõuda tõendeid. Sellele järgnevad tõendite uurimine, kohtuistung ja kohtuotsus.

Elatisnõude täitmise erimenetlus

Kui elatise maksmisega on viivitatud, võib ülalpidamist saama õigustatud isik algatada elatisnõude täitmise erimenetluse kooskõlas tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklitega 933–937. Neid norme kohaldatakse olenemata asjaolust, kas elatist makstakse lastele või täiskasvanutele ja kas tegemist on ajutise või lõpliku elatisega.
Elatisnõude täitmise erimenetluse raames võib sissenõudja taotleda otsust teise poole saadavatest summadest, töötasust või pensionidest teatava osa kinnipidamiseks; või ülalpidamiskohustuslase varalt saadava tulu deponeerimiseks.
Selline kinnipidamine või tulu deponeerimine toimub vara arestimisest eraldi ja on mõeldud nii tähtajaks maksmata summade kui ka nende summade katteks, mille maksetähtaeg ei ole veel saabunud.

Kui sissenõudja taotleb elatise kinnipidamist saadaolevate summade, töötasu või pensionide arvelt, siis teavitatakse asjaomaste summade, töötasu või pensionide töötlemise ja väljamaksmise eest vastutavat asutust sellest, et kinnipeetav osa tuleb maksta otse sissenõudjale. Kinnipeetav summa tuleb iga kuu kanda sissenõudja pangakontole, mille numbri peab sissenõudja esitama algses avalduses.
Kui sissenõudja taotleb varalt saadava tulu deponeerimist, peab ta täpsustama, millise varaga see on seotud. Täitevametnik laseb tulu deponeerida ulatuses, mis on vajalik selleks, et katta juba sissenõutavaks muutunud elatismaksed ja sissenõutavaks muutuvad elatismaksed. Sellega seoses võib ära kuulata võlgniku seisukoha.
Kui pärast tulu deponeerimist ilmneb, et sellest ei piisa, võib sissenõudja nimetada muud vara. Kui aga tulu summa on ülemäära suur, on sissenõudja kohustatud ülemäärase osa summa saamisel võlgnikule hüvitama. Võlgnik võib taotleda ka, et tulu deponeerimine puudutaks üksnes osa varast või et seda rakendataks muu vara suhtes.
Kinnipeetud summadest või deponeeritud tulust peaks piisama, et katta tähtajaks tegemata maksed, ülalpidamist saama õigustatud isiku nõudmisel võlgnevustelt arvutatud intressid, tasumisele kuuluvad maksed ja automaatse ajakohastamisega kaasnev summa, kui selline ajakohastamine on ette nähtud.
Ülalpidamist saama õigustatud isik võib siiski taotleda ülalpidamiskohustuslase vara arestimist. Arestida võib vallas- ja kinnisvara, hoiuseid, nõudeõigusi, äriühinguid või aktsiaid ja osasid.
Juhul kui elatisvõla katteks korraldatakse arestitud vara müük, tuleks ülemäärase tulu tagastamine ülalpidamiskohustuslasele ette näha üksnes siis, kui on tagatud elatise edaspidine maksmine määral, mida kohtunik peab asjakohaseks, välja arvatud juhul, kui on antud tagatis või muu sobiv garantii.
Ülalpidamiskohustuslast tuleks teavitada alles pärast vara arestimist, elatise kinnipidamist või tulu deponeerimist. Ülalpidamiskohustuslase vastuväide sissenõudmisele või arestimisele ei peata täitemenetlust.
Juhul kui poolelioleva elatisnõude täitmise erimenetluse ajal esitatakse elatismaksete muutmise või lõpetamise avaldus, liidetakse asjaomane muutmis- või lõpetamisavaldus täitemenetlusega.

Euroopa täitekorraldus

Juhul kui haldusasutuses sõlmitud autentset elatiskokkulepet või sellise asutuse kinnitatud kokkulepet ei ole täidetud liikmesriigis, kellele Haagi 2007. aasta protokoll ei ole siduv, võib ülalpidamist saama õigustatud isik tugineda 21. aprilli 2004. aasta määrusele (EÜ) nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus (nimetatud määruse artikli 4 lõike 3 punkt b ja 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikli 68 lõige 2).

Kriminaalõiguslikud täitemeetmed

Kriminaalseadustiku artiklis 250 on elatise maksmise kohustuste rikkumine määratletud kuriteona ja selle eest on karistusena ette nähtud ühe kuu kuni kahe aasta pikkune vangistus või kuni 240 päevatariifi suurune rahatrahv olenevalt asjaomasest rikkumisest.
Kriminaalmenetluse algatamiseks tuleb esitada kaebus.
Kui kohustus seejärel täidetakse, võib kohus kandmata karistuse täitmisele pööramisest kas täielikult või osaliselt loobuda või selle täielikult või osaliselt tühistada.

11 Palun kirjeldage lühidalt võimalikke piiranguid elatise maksmisel, eelkõige võlgniku kaitse eeskirju ning aegumis- ja igamistähtaegu teie täitesüsteemis.

Varade või õiguste aresti suhtes kohaldatavad normid, vastavad piirmäärad ja vastuväidete alused on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklites 735–783.
Põhimõtteliselt võib sissenõude pöörata ülalpidamiskohustuslase kogu varale, mille suhtes on võimalik kooskõlas materiaalõiguse normidega täitmist kohaldada. Vara võib arestida üksnes sellises ulatuses, mis on vajalik sissenõutava võlgnevuse ja prognoositavate sissenõudmiskulude katmiseks.
Peale selle on seaduses sätestatud vara arestimise piirangud ja elatise maksmise kohustuse aegumistähtajad, mis on esitatud allpool.

Arestimise piirangud

On olemas teatavat liiki vara, mille arestimine ei ole lubatud ühelgi tingimusel (vara, mille arestimine on keelatud), sellist liiki vara, mida võib arestida ainult teatavatel tingimustel (teatavatel tingimustel arestitav vara), ja vara, mida võib arestida ainult osaliselt (osaliselt arestitav vara).

Mittearestitav vara

Lisaks kaupadele, mida vastavalt erisätetele ei tohi arestida, ei ole lubatud arestida järgmist vara:
võõrandamatud esemed või õigused;
riigi ja teiste avalik-õiguslike juriidiliste isikute omandis olev vara;
esemed, mille arestimine oleks vastuolus hea tavaga või majanduslikult ebaotstarbekas, kuna nende turuväärtus on väga väike;
esemed, mis on spetsiaalselt mõeldud usukommete täitmiseks;
hauakambrid;
seadmed ja esemed, mis on hädavajalikud puudega isiku jaoks ja haige raviks.

Vara, mille arestimine on teatavatel tingimustel välistatud

Teatavatel tingimustel ei saa arestida järgmist vara:
välja arvatud juhul, kui sisse nõutakse asjaõigusliku tagatisega võlga, ei saa arestida riigi ja teiste avalik-õiguslike juriidiliste isikute vara, avaliku sektori ehitustööde või avalike teenuste kontsessionääride vara või heategevusorganisatsioonide vara, mida kasutatakse spetsiaalselt avalikes huvides;
arestida ei saa ka ülalpidamiskohustuslase tööriistu ega esemeid, mida ta vajab kutsealal tegutsemiseks või kutseõppeks, välja arvatud juhul, kui ülalpidamiskohustuslane märgib, et neid võib arestida, kui sissenõutav summa on mõeldud nende ostuhinna või paranduskulude katmiseks või kui need esemed arestitakse äriühingu materiaalse varana;
samuti ei saa arestida vara, mis on hädavajalik majapidamiseks võlgniku elukohas, välja arvatud juhul, kui sissenõutav summa on mõeldud asjaomaste esemete või nende remondi eest tasumiseks.
Rahasummasid või pangahoiuseid, mis tulenevad sellise nõude rahuldamisest, mida ei saa arestida, ei saa arestida samadel tingimustel kui algset nõuetki.
Elatise sissenõudmisel kohaldatakse eespool nimetatud põhimõtteid, mis puudutavad täielikku ja tingimuslikku arestimise keeldu.
Üldjuhul kehtib põhimõte, et kui elatise sissenõudmise ajal toimub vara osaline arestimine, on võimalik arestida suurem summa kui see, mida saab arestida muudel nõuetel põhineva sissenõudmise korral, nagu on selgitatud allpool.

Osaliselt arestitav vara

Arestida ei saa kahte kolmandikku netotöötasust, korrapärastest vanaduspensionimaksetest või mis tahes muudest sotsiaalkindlustushüvitistest, kindlustusmaksetest ja õnnetusjuhtumikindlustuse maksetest, annuiteedist või mis tahes muudest maksetest, millega tagatakse ülalpidamiskohustuslase elatus.
Sellele mittearestitavusele on kehtestatud ülempiir, mis on võrdne iga arestimise ajal kehtiva kolmekordse riikliku miinimumpalgaga, ja ühe riikliku miinimumpalga suurune alampiir juhuks, kui ülalpidamiskohustuslasel puudub muu sissetulek. Kui võlgnevused on seotud elatismaksetega, ei saa arestida täieliku riikliku pensioni suurust summat.
Raha või pangakontode arestimisel puudutab arestimise keeld riikliku miinimumpalga suurust summat või ülalpidamiskohustuse puhul riikliku pensioni suurust summat.

Töötasu, palga või perioodiliste maksete arestimisega seoses ette nähtud piiranguid ei saa kombineerida raha või pangakontode arestimisele seatud piirangutega.
Kui vara arestimisel ei järgita eespool kirjeldatud norme, võib ülalpidamiskohustuslane arestimise vaidlustada.

Aegumistähtajad

Elatisnõuete aegumistähtaeg on sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 303, 310, 313, 314, 320 ja 323.
Portugali tsiviilseadustiku järgi on tähtajaks tasumata elatismaksete aegumistähtaeg viis aastat (tsiviilseadustiku artikli 310 punkt f). See tähendab, et õigus maksele aegub, kui elatismakse sissenõutavaks muutumisest on möödas viis aastat. Aegumistähtaja katkestab elatismaksetega seotud kohtuasja algatav kohtukutse. Ülalpidamiskohustuslane võib omalt poolt loobuda aegumisele tuginemisest pärast aegumistähtaja möödumist. Kuna aegumistähtaeg on eelduslik, võib selle sõnaselge või vaikiva kokkuleppega ümber lükata. Kohus ei või omal algatusel aegumistähtaega nimetada; selleks, et aegumistähtaeg kehtiks, tuleb selle tugineda.
Lapsele makstava elatise puhul ei alga ega kulge aegumistähtaeg ajal, kui lapsel ei ole esindajat. Isegi kui lapsel on esindaja, ei möödu aegumistähtaeg varem kui üks aasta pärast kuupäeva, mil laps sai täisealiseks.
Portugali tsiviilkohtumenetlust käsitlevates õigusnormides ei ole sätestatud aegumistähtaega, pärast mida ei saa ülalpidamist saama õigustatud isik enam elatisnõude täitmise menetlust algatada. Aegunud elatismaksed võidakse seega sisse nõuda. Sellisel juhul ei pruugi kohus olla aegumisest *ex officio* teadlik. Tulemuslikkuse tagamiseks peab aegumisele tuginema ülalpidamiskohustuslane, kes võib sissenõudmise selle alusel vaidlustada.

Arestimise vaidlustamine

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklites 784 ja 785 on sätestatud alljärgnevad õigusnormid.
Vara arestimine tuleks üldjuhul vaidlustada kümne päeva jooksul pärast seda, kui ülalpidamiskohustuslast teavitatakse arestimisest. Täitmise vaidlustamise üldine tähtaeg on 20 päeva alates ülalpidamiskohustuslase teavitamisest.
Elatisnõude täitmise erimenetluse puhul teavitatakse ülalpidamiskohustuslast alles pärast arestimist, kinnipidamist või tulu deponeerimist. Teavituses teavitatakse ülalpidamiskohustuslast juba aset leidnud arestimisest.
Kui tegemist on alaealiste asjade kohtumajas toimuva eelistungiga, teavitatakse ülalpidamiskohustuslast enne, kui antakse korraldus varalt saadava tulu deponeerimiseks, kuid ta ei saa toimingut vaidlustada. Ta võib üksnes esitada makse tegemist tõendavad dokumendid.

12 Kas mind saab elatise sissenõudmisel abistada mõni organisatsioon või ametiasutus?

Lapsele makstava elatise korral on prokuratuuril õigus algatada asjakohane menetlus elatise määramiseks. Igaüks võib prokuratuuri teavitada vajadusest määrata lapsele elatis või seda kohandada. Selleks otstarbeks on prokuratuuril igas kohtus vastav kontaktpunkt.

13 Kas (valitsus- või eraõiguslikud) organisatsioonid võivad teha võlgniku eest elatise täielikke või osalisi ettemakseid?

Jah, kui tegemist on lapsele makstava elatisega. Sellega tegeleb alaealistele makstava elatise tagatisrahastu (*Fundo de Garantia de Alimentos Devidos a Menores* – edaspidi „rahastu"). Rahastut haldab sotsiaalkindlustussektori finantsjuhtimise instituut *(Instituto de Gestão Financeira da Segurança Social IP)*.
Laste ülalpidamise tagatist reguleerib seadus nr 164/99.
Rahastu tagab alaealistele elatismaksete tegemise teatava summa piires. Makseid tehakse pädeva kohtu määruse alusel.

Tingimused

Rahastu tagatise kasutuselevõtmise tingimused on järgmised:
alaealine peab olema Portugali elanik;
elatismaksed peavad olema kindlaks määratud kohtuotsusega (perekonnaseisuametniku tehtud otsustel elatise määramise kohta on tema pädevusse kuuluvate asjade korral kohtuotsustega samasugune õigusmõju);
ülalpidamiskohustuslane peab olema jätnud oma kohustused täitmata;
eelnevalt peab olema algatatud hooldusõiguse määramise üldise korra artiklis 48 sätestatud eelistung (praegu kehtiva riigisisese õiguse kohaselt võib selle nõude lugeda täidetuks ka juhul, kui esitatakse avaldus elatise maksmise kohustuste täitmata jätmist käsitleva istungi korraldamiseks kooskõlas hooldusõiguse üldise korra artikliga 41 või elatisnõude täitmise erimenetluse algatamiseks);
lapse brutosissetulek ei tohi olla suurem sotsiaaltoetuste maksmise võrdlussummast (*Indexante dos Apoios Sociais* – IAS);
laps ei tohi saada tulu isikult, kellele on antud tema hooldusõigus ja kelle sissetulek on suurem kui IAS (see tingimus on täidetud juhul, kui alaealise majapidamises ei ole sissetulek ühe inimese kohta suurem kui IAS).
Käesoleva teabelehe ajakohastamise ajal 2022. aastal oli IAS 443,20 eurot. IASi summat ajakohastatakse põhimõtteliselt kord aastas. Kohaldatava IASi leidmiseks tuleks alati tutvuda asjakohaste riigisiseste õigusnormidega.

Makse piirsummad

Kui on kindlaks tehtud, et eespool esitatud tingimused on täidetud, tagab riik igakuised elatismaksed kuni allpool märgitud piirsumma ulatuses.
Ühe ülalpidamiskohustuslase eest makstavad igakuised elatismaksed ei tohi olla suuremad kui ühekordne IAS, olenemata alaealiste laste arvust.
Selle piirsumma ulatuses määrab rahastust tagatavate maksete suuruse kindlaks kohus. Kõnealuse summa kindlaksmääramisel võtab kohus arvesse leibkonna majanduslikku olukorda, määratud elatise summat ja lapse konkreetseid vajadusi.
Rahastust ei tagata tähtajaks tasumata makseid. Rahastust tagatakse makseid alates tagatud elatismakse suuruse kindlaksmääramist käsitleva kohtuotsuse tegemisele järgneva kuu esimesest päevast.
Maksed on tagatud seni, kuni ülalpidamiskohustuslane hakkab oma kohustust tegelikult täitma.
Maksete tegemine rahastust lõpetatakse, kui laps saab 18-aastaseks.
Lastel, kes on antud selliste eraõiguslike või avalik-õiguslike mittetulunduslike sotsiaalhoolekandeasutuste hoolde, mida rahastab riik või mida rahastavad avalik-õiguslikud juriidilised isikud, eraõiguslikud juriidilised isikud või avalik-õiguslikud ühendused, ning lastel, kes on paigutatud haridusliku eestkoste keskustesse ja kinnipidamiskeskustesse, ei ole õigust saada rahastust tagatud elatismakseid.

Menetlemine

Rahastust tehtavate maksete suuruse kindlaksmääramiseks tuleb kohtule esitada avaldus kohustuste täitmata jätmist käsitleva menetluse raames. Avalduse peab esitama prokurör või ülalpidamist saama õigustatud isik.
Kohtunik annab korralduse viia läbi uurimine, mis põhineb lapse vajadustel, ning teeb seejärel otsuse, milles määrab kindlaks rahastust tehtavad maksed eespool märgitud piirsummade ulatuses.
Kui elatise maksmise vajadus on kiireloomuline, võib kohtunik määrata rahastust tagatud ajutise elatise, mida makstakse kuni lõpliku otsuse tegemiseni.
Ülalpidamist saama õigustatud isik peab igal aastal tõendama, et tema puhul on endiselt täidetud rahastust elatismaksete saamise tingimused. Vastasel juhul need lõpetatakse.
Lapse esindaja või isik, kellele on antud lapse hooldusõigus, peab teavitama kohut või rahastut kõigist muutustest, mis on seotud kohustuste täitmata jätmisega või lapse olukorraga, või asjaoludest, mille tulemusel kohustused saavad täidetud või lõpeb lapse asjaomane olukord.
Lapse õigused lähevad rahastule üle rahastust tehtud maksete ulatuses seoses õigusega nõuda ülalpidamiskohustuslaselt hüvitist.

14 Kui mina elan asjaomases liikmesriigis, aga võlgniku alaline elukoht asub muus liikmesriigis:

14.1 Kas ma saan abi kõnealuse muu liikmesriigi ametiasutuselt või eraõiguslikult organisatsioonilt?

Kui ülalpidamist saama õigustatud isik on Portugalis ja soovib sisse nõuda elatist teises Euroopa Liidu liikmesriigis, peab ta esitama avalduse õigusemõistmise peadirektoraadile (*Direcção Geral da Administração da Justiça*), mis on avalik-õiguslik üksus. Riigisiseste õigusaktidega ei ole ette nähtud eraõiguslike organisatsioonide sekkumist sellisel eesmärgil.

Õigusemõistmise peadirektoraat on Portugali keskasutus nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 (kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes; edaspidi ka „määrus“) kohaldamise eesmärgil.

See määrus võimaldab elatise piiriülest sissenõudmist. Määrust kohaldatakse nii Euroopa Liidu liikmesriikides tehtud otsuste kui ka Euroopa Liidu välistes riikides (kolmandates riikides) tehtud otsuste suhtes. Määrust kohaldatakse nii seoses nende elatist käsitlevate otsustega, mis on tehtud pärast määruse jõustumist 18. juunil 2011, kui ka seoses enne seda kuupäeva tehtud otsustega. Määruse kohaldamisalasse kuuluvad tähtpäevaks tegemata maksed ja maksed, mille maksetähtpäev ei ole saabunud, otsusega kindlaksmääratud automaatse ajakohastamisega kaasnevad summad ja viivised. Määruse alusel võib sisse nõuda ülalpidamise, mis on kindlaks määratud kohtumäärusega või muu pädeva asutuse otsusega.

Elatise teises liikmesriigis sissenõudmise avaldus esitatakse õigusemõistmise peadirektoraadile, selleks täidetakse määruse lisas esitatud asjakohased vormid. Õigustatud isik peab lisama vormidele teatavad dokumendid ja teabe, mis võivad vastavalt vajadusele hõlmata järgmist: lõpliku elatise määramist käsitleva kohtuotsuse või muu otsuse väljavõte (määruse I lisas esitatud vormil) koos märkega selle kohta, et asjaomane kohtuotsus või muu otsus on lõplik ja ei kuulu edasikaebamisele; dokument, mis tõendab, et isik sai või võib saada tasuta õigusabi või menetlusabi; pangarekvisiidid sissenõutud summade kandmiseks pangakontole; alaealiste laste sünnitõendid; täiskasvanud laste kooliskäimist tõendavad dokumendid; keskasutusele antud volitus; saadaolevate summade loetelu.

Vorm või vormid, mille ülalpidamist saama õigustatud isik peab täitma, ning teave vormile või vormidele lisatavate dokumentide või andmete kohta on esitatud juhendites, mille saab õigusemõistmise peadirektoraadilt. Selle asutuse kontaktandmed on esitatud vastuses küsimusele nr 14.2.

Õigusemõistmise peadirektoraadilt taotletava menetluse liiki on käsitletud vastuses küsimusele nr 15.4.

14.2 Kui saan, siis kuidas selle asutuse või organisatsiooniga ühendust võtta?

Portugali keskasutuse kontaktandmed on

***Direção-Geral da Administração da Justiça* (õigusemõistmise peadirektoraat)**

D. João II, 1.08.01 D/E

1990-097 LISBON - PORTUGAL

Tel: (+351) 21 790 65 00

E-posti aadress: correio.dsjcji@dgaj.mj.pt

Veebisait: http://www.dgaj.mj.pt/

Keeled: portugali, hispaania, prantsuse ja inglise keel.

15 Kui mina elan muus liikmesriigis ja võlgnik asjaomases liikmesriigis:

15.1 Kas ma saan esitada taotluse otse asjaomase liikmesriigi ametiasutusele või eraõiguslikule organisatsioonile?

Kui õigusemõistmise peadirektoraat täidab nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 kohast keskasutuse rolli, pakub ta vajalikku toetust, nagu on kirjeldatud vastuses küsimusele nr 14.1.

Juhul kui ülalpidamist saama õigustatud isik on teises liikmesriigis ja soovib taotleda ühe nimetatud määruses sätestatud menetluse kohaldamist, peab ta esitama avalduse oma asukohaliikmesriigi määratud keskasutusele. See keskasutus edastab avalduse Portugali keskasutusele, kes edastab selle omakorda liikmesriigi pädevale kohtule.

15.2 Kui saan, siis kuidas selle ametiasutuse või organisatsiooniga ühendust võtta ja missugust abi võidakse mulle osutada?

Kui hageja on teises liikmesriigis, peaks tal olema võimalik võtta ühendust õigusemõistmise peadirektoraadiga oma asukohaliikmesriigi keskasutuse vahendusel.

Anda võidakse järgmist abi.

Teises liikmesriigis tehtud otsusega määratud elatise sissenõudmiseks on määrusega ette nähtud kolm erinevat normikogumit:

i) normid, mida kohaldatakse seoses otsustega, mis on tehtud liikmesriikides, kelle suhtes on siduv 2007. aasta Haagi protokoll (Portugal kuulub nende riikide hulka);

ii) normid, mida kohaldatakse seoses otsustega, mis on tehtud liikmesriikides, kelle suhtes 2007. aasta Haagi protokoll ei ole siduv;

iii) normid, mida kohaldatakse seoses kõigis liikmesriikides tehtud otsustega.

Alapunktis i nimetatud otsuste suhtes kehtivad järgmised sätted:

otsuseid tunnustatakse taotluse saanud liikmesriigis, ilma vaidlustamise võimaluseta;

otsuseid ei ole vaja teises liikmesriigis täidetavaks tunnistada ja need on taotluse saanud liikmesriigis kohe täidetavad;

otsused võimaldavad ülalpidamist saama õigustatud isikul algatada taotluse saanud liikmesriigi õigusaktidega ette nähtud kaitsemeetmete võtmise.

Punktis ii osutatud otsustega seoses kehtivad järgmised põhimõtted:

otsuseid tunnustatakse taotluse saanud liikmesriigis, välja arvatud juhul, kui tõendatakse, et eksisteerib kasvõi üks määruses sätestatud tunnustamisest keeldumise alus;

kui otsus on täidetav päritoluliikmesriigis, võib ülalpidamist saama õigustatud isik nõuda, et taotluse saanud liikmesriigi kohus või pädev asutus tunnistaks otsuse täidetavaks kooskõlas määruses sätestatud menetlusega;

täidetavaks võib tunnistada üksnes osa otsusest.

Punktis iii osutatud otsustega seoses kehtivad järgmised põhimõtted:

otsused võivad olla ajutiselt täidetavad, kui päritoluliikmesriik kinnitab, et otsuse peale esitatud mis tahes edasikaebusel ei ole täitmist peatavat mõju;

juhul kui ülalpidamist saama õigustatud isik tugineb taotluse saanud liikmesriigis otsusele, peab ta tõendama selle autentsust, täites määruses sätestatud vormid ja nõuded;

vajaduse korral peab ülalpidamist saama õigustatud isik lisama otsuse tõlke;

kohtuotsuse täitmine toimub kooskõlas taotluse saanud liikmesriigi õigusega;

ühelgi juhul ei tohi kohtuotsuse sisu läbi vaadata seoses selle kehtivusega taotluse saanud liikmesriigis;

määruse kohaldamisega kaasnevad kulud ei ole elatisnõude sissenõudmise suhtes esimuslikud.

Määruse artiklis 56 on sätestatud menetlused, mida ülalpidamist saama õigustatud isik saab kasutada. Mõnel juhul hõlmavad need menetlused lisaks liikmesriikides tehtud otsustele ka kolmandates riikides tehtud otsuseid.

Ülalpidamist saama õigustatud isik võib konkreetselt teha järgmist:

esitada liikmesriigile taotluse teises liikmesriigis tehtud otsuse tunnustamiseks ja täidetavaks tunnistamiseks;

algatada kohtumenetluse elatise määramiseks taotluse saanud liikmesriigis;
kombineerida selle menetluse põlvnemise tuvastamise menetlusega;
algatada kohtumenetluse elatise määramiseks taotluse saanud liikmesriigis, kui teises riigis tehtud kohtuotsuse tunnustamine või täitmine osutub võimatuks;
taotleda taotluse saanud liikmesriigis tehtud otsuse muutmist;
taotleda muus kui taotluse saanud liikmesriigis tehtud otsuse muutmist.
Nende menetluste suhtes kohaldatakse taotluse saanud liikmesriigi õigust ja kohtualluvuse norme, kui määruses ei ole sätestatud teisiti. Selliste juhtumite korral aitab ja esindab ülalpidamist saama õigustatud isikut keskasutus või taotluse saanud liikmesriigi määratud muu avalik-õiguslik asutus, organ või isik.

16 Kas asjaomane liikmesriik on alla kirjutanud 2007. aasta Haagi protokollile?

Jah, 2007. aasta Haagi protokoll on Portugali suhtes siduv. Seega kohaldatakse Portugalis tehtud elatist käsitlevate kohtuotsuste suhtes nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikleid 8, 13 ja 17–22.

17 Kui asjaomane liikmesriik 2007. aasta Haagi protokollile alla kirjutanud ei ole, siis missugust õigust kohaldatakse elatisnõude suhtes vastavalt tema rahvusvahelise eraõiguse normidele? Millised need normid on?

Sellele küsimusele ei ole vaja vastata, kuna vastus eelmisele küsimusele oli jaatav.

18 Milliste normidega tagatakse õiguskaitse kättesaadavus ELi siseste piiriüleste juhtumite korral (vastavalt ülalpidamiskohustuste määruse V peatüki struktuurile)?

Portugali õigus – seadus nr 34/2004 – sisaldab norme sellise tasuta õigusabi andmise kohta, mis on võrreldav nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 V peatükis sätestatud õigusabiga.
Tasuta õigusabi võivad saada järgmised füüsilised isikud, tingimusel et nad suudavad tõendada oma rahaliste vahendite ebapiisavust:
Portugali ja Euroopa Liidu kodanikud;
välisriigi kodanikud ja kodakondsuseta isikud, kellel on Euroopa Liidu liikmesriigi kehtiv elamisluba;
Euroopa Liidu liikmesriigi kehtiva elamisloata välisriigi kodanikud, kui nende päritoluriigi seadustega on Portugali kodanikele tagatud sama õigus;
Isikud, kelle elukoht või harilik viibimiskoht on sellises Euroopa Liidu liikmesriigis, mis ei ole asja arutamise liikmesriik (piiriülesed vaidlused).
Riigisiseste õigusaktide kohaselt tuleb füüsiliste isikute rahaliste vahendite ebapiisavuse hindamisel kohaldada järgmisi kriteeriume:
taotlejad, kelle tasuta õigusabi andmisel arvessevõetav leibkonna sissetulek moodustab sotsiaaltoetuste maksmise võrdlussummast kolm neljandikku või alla selle, ei ole suutelised kandma menetluskulusid ning neile tuleks määrata ka täitevametnik ja anda tasuta õigusnõu;
taotlejad, kelle tasuta õigusabi andmisel arvessevõetav leibkonna sissetulek moodustab rohkem kui kolm neljandikku sotsiaaltoetuse maksmise võrdlussummast, kuid ei ole suurem kahe- ja poolekordsest võrdlussummast, on suutelised kandma eelnevalt makstavad õigusnõustamise kulud, kuid ei ole suutelised menetluskulusid viivitamatult tasuma ning seetõttu tuleks neile anda õigusabi kulude osamaksetena tasumise võimaluse vormis ja määrata täitevametnik;
ebapiisavateks ei loeta nende taotlejate rahalisi vahendeid, kelle tasuta õigusabi andmisel arvessevõetav leibkonna sissetulek ületab sotsiaaltoetuste maksmise võrdlussumma rohkem kui kahe- ja poolekordselt;
tasuta õigusabi andmisel arvessevõetav sissetulek on leibkonna kogu netosissetuleku ja õigusabi andmise seisukohast oluliste mahaarvamiste vahe (nende väärtuste arvutamise põhimõtted on sätestatud seaduses);
tasuta õigusabi taotlejaga samas leibkonnas elavad isikud loetakse samasse leibkonda kuuluvateks;
kui taotlejal või mõnel tema leibkonna liikmel on pangahoiuseid ja reguleeritud turgudel kaubeldavaid väärtpabereid summas, mis ületab sotsiaaltoetuste maksmise võrdlussumma rohkem kui 24-kordselt, siis loetakse isiku rahalised vahendid piisavateks, olenemata tasuta õigusabi saamiseks arvessevõetavast leibkonna sissetulekust;
taotleja võib erandlikel ja nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel taotleda, et rahaliste vahendite ebapiisavuse hindamisel võetaks arvesse üksnes tema sissetulekut, vara ja jooksvaid kulusid või mõne tema leibkonnaliikme sissetulekut, vara ja jooksvaid kulusid;
vaidluse korral ühe või mitme leibkonna liikmega võidakse rahaliste vahendite ebapiisavuse hindamisel arvesse võtta ainult taotleja sissetulekut, vara ja jooksvaid kulusid või taotleja ja mõne tema leibkonnaliikme sissetulekut vara ja jooksvaid kulusid, kui selleks esitatakse asjakohane taotlus;
kui tasuta õigusabi andmist käsitleva otsuse tegemise eest vastutava sotsiaalkindlustusteenistuse juht leiab teataval juhul, et eespool esitatud kriteeriumide kohaldamine takistaks olulisel määral isiku juurdepääsu õigusemõistmisele, võib ta teha põhjendatud määrusega teistsuguse otsuse kui see, mille ta oleks teinud eespool nimetatud kriteeriumide kohaldamise tulemusena.
Õigusnõu võimaldab poolel konsulteerida advokaadiga, et saada konkreetse vaidlusega seoses tehnilist teavet enne hagi esitamist kohtule või vaidlustamist kohtus.
Tasuta õigusabi võidakse aga anda järgmisel kujul:
vabastus riigilõivust ja muudest menetlusega seotud kuludest;
riigilõivu ja muude menetlusega seotud kulude maksmine osamaksetena;
õigusnõustaja määramine ja tema tasu maksmine;
õigusnõustaja määramine ja tema tasu maksmine osamaksetena;
täitevametniku määramine, et ta võtaks täitemeetmeid (näiteks arestiks vara).
Tasuta õigusabi hõlmab vaidluse piiriülesest laadist tulenevaid konkreetseid kulusid.
Seega, kui teise liikmesriigi kodanik esitab tasuta õigusabi taotluse seoses hagiga, mida on pädevad arutama Portugali kohtud, hõlmab tasuta õigusabi kirjaliku ja suulise tõlkega seotud kulusid ja nende isikute reisikulusid, kes peavad ilmuma kohtusse, kui nende kohalolu on vajalik ja/või kui kohus leiab, et vastasel korral ei ole neid võimalik ära kuulata.
Kui tasuta õigusabi taotluse esitab Portugali kodanik eesmärgiga esitada hagi, mida on pädevad arutama teise liikmesriigi kohtud, antakse tasuta õigusabi kohtulikule arutamisele eelneval perioodil kuni menetluse alustamiseni teises liikmesriigis. Samuti hõlmab tasuta õigusabi sellisel juhul hagiavalduse ja teiste dokumentide tõlkimisega kaasnevaid kulusid.
Kui tasuta õigusabi saaja kaotab kohtuasja, on võitnud poole tehtud ettemaksete ja eelnevalt tasutud kulude hüvitamise kord kõigi eespool kirjeldatud õigusabi saajate kategooriate puhul sama, ilma et eri kategooriate suhtes kohaldatakse erisusi.
Liikmesriigi õigusega on siiski ette nähtud normid, mille kohaselt antakse määruse V peatükis sätestatust piiratumat tasuta õigusabi ja mida tuleb seega määrusega täiendada.
Portugalist on alaealised vabastatud lõivude tasumisest, kui neid esindab prokurör või kohtu määratud advokaat
Alaealised või nende esindajad on vabastatud kohtukulude tasumisest ka juhul, kui esitatakse apellatsioonkaebus selliste elatise määramist, kohandamist või selle maksmise lõpetamist käsitlevate otsuste peale, mille on teinud alaealiste asjade kohtumaja.
Alaealiste asjade kohtumaja toimetatavate menetluste pooled ja isiku õiguslikku seisundit käsitlevate menetluste pooled on vabastatud riigilõivu eelnevast tasumisest. Liikmesriigi õigusaktide kohaselt saab isik täisealiseks 18-aastaselt.

Riigilõivu eelnevat tasumist ei saa siiski nõuda nende Portugali kohtutes algatatud menetluste puhul, mille suhtes kohaldatakse määrust. See on nii olenemata sellest, kas menetlus on seotud lastega või täiskasvanutega, milline on menetluse vorm ja kas elatisnõue on seotud isiku tsiviilõiguslikku seisundit käsitleva avaldusega (määruse artikkel 44).
Kui avalduse esitaja ei kvalifitseeru selliste menetluste puhul saama tasuta õigusabi või menetlusabi, võib riigilõivu tasumist nõuda alles menetluse lõpus.
Peale selle peaksid määruse artiklis 56 sätestatud menetlused, mis käsitlevad vanemate kohustust anda ülalpidamist alla 21-aastasele lapsele (määruse artikkel 46), olema täielikult tasuta.
Need määruses sätestatud normid on otsekohaldatavad ja laiendavad liikmesriigi õigusaktide kohaselt antava tasuta õigusabi riigisisest ulatust.

19 Milliseid meetmeid on asjaomane liikmesriik võtnud, et tagada ülalpidamiskohustuste määruse artiklis 51 loetletud toimingute elluviimine?

Kooskõlas eespool nimetatud nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikliga 51 annab õigusemõistmise peadirektoraat kui Portugali keskasutus abi määruses sätestatud menetlustes ja võtab sel eesmärgil kõik asjakohased meetmed.
Eelkõige vastutab tegevdirektor järgmise eest:
selliste taotluste edastamine ja vastuvõtmine;
pädevas kohtus menetluste algatamine või algatamise hõlbustamine;
kui asjaolud seda nõuavad, tasuta õigusabi andmine või selle andmise hõlbustamine;
abi ülalpidamiskohustuslase asukoha kindlakstegemisel;
abi asjakohase teabe saamisel ülalpidamiskohustuslase sissetuleku ja varade kohta;
vajaduse korral vahenduse, lepituse või muu sarnase menetluse abil kaasaaitamine rahumeelse lahenduse leidmisele, et saavutada vabatahtlik elatise maksmine;
elatist käsitlevate otsuste jätkuva täitmise, sealhulgas võlgnevuste sissenõudmise hõlbustamine;
elatismaksete kogumise ja kiire ülekandmise hõlbustamine;
dokumentide või muude tõendite hankimise hõlbustamine;
abi põlvnemissuhte tuvastamisel, kui see on vajalik elatise sissenõudmiseks;
menetluste algatamine või nende algatamise hõlbustamine mis tahes ajutiste meetmete võtmiseks eesmärgiga tagada menetluses olevate elatisnõuete lahendamine;
dokumentide kättetoimetamise hõlbustamine.
Nende eesmärkide saavutamiseks on Portugali Vabariik ja eeskätt õigusemõistmise peadirektoraat keskasutusena rakendanud järgmisi meetmeid:
suurendanud õigus- ja haldusvaldkonna töötajate arvu eesmärgiga võtta vastu ja edastada määruse alusel tehtud määrusi;
loonud perelepitajakoha;
loonud oma veebisaidil osa, kus käsitletakse eranditult tsiviil- ja kaubandusasjades tehtavat rahvusvahelist õigusalast koostööd ning kust võib leida teavet ülalpidamiskohustuste kohta, juhendeid määruses sätestatud menetluse algatamiseks vajalike dokumentide ja vormide kohta ning juhendeid võlgnevuse esitamiseks kasutatava tüüpvormi täitmise kohta;
edastab taotluse korral õigusabi taotluse pädevatele asutustele;
edastab taotlusi liikmesriigi pädevatele kohtutele;
tõlgib hagi esitamiseks nõutavad dokumendid, kui Portugal on taotluse saanud riik;
taotleb teavet ja tõendeid riigi politseilt, haldus- ja maksuasutustelt ning sisserände- ja piirivalveametilt eesmärgiga teha kindlaks ülalpidamiskohustuslase asukoht ja vara;
kui ülalpidamiskohustuslasel palutakse ilmuda kohale või võtta ühendust keskasutusega seoses lepitusmenetluse läbiviimisega, teavitab ülalpidamiskohustuslast elatise määramise, muutmise või sissenõudmise avaldusest ja tutvustab talle võimalikke lahendusi, eelkõige neid, mis on mõlema poole jaoks kõige kasulikumad, eesmärgiga soodustada vabatahtlikku maksmist.

Hoiatus

Selles teabelehes esitatud teave ei ole kontaktpunkti, kohtute ega muude üksuste ja asutuste jaoks siduv. Tuleb tutvuda ka kehtivate õigusaktidega. Neid ajakohastatakse korrapäraselt ja tõlgendatakse kohtupraktikas.

See veebileht on osa portaalist „Teie Euroopa“.
Sooviksime teilt tagasisidet selle kohta, kui kasulikuks peate sellel esitatud teavet.

This webpage is part of an EU quality network

Viimati uuendatud: 15/01/2024

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.